

**OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA  
RAQOBATBARDOSHLIK DARAJASI VA MAVJUD MUAMMOLAR**

***Musayev Hikmat Rafael o'g'li***

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti mustaqil izlanuvchisi*

**Annotatsiya:** Mazkur tezisdagi oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlik darajasi, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi tashkiliy-iqtisodiy omillar hamda mavjud muammolar tahlil qilinadi. Oliy ta'lim muassasalarining ta'lim sifati, professor-o'qituvchilar salohiyati, moddiy-texnik bazasi, raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi va mehnat bozori talablariga moslashuvi raqobatbardoshlikning muhim mezonlari sifatida yoritiladi. Shuningdek, ta'lim xizmatlarini takomillashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish va sifat menejmenti mexanizmlarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** Oliy ta'lim, ta'lim xizmatlari bozori, raqobatbardoshlik, oliy ta'lim muassasalari, ta'lim sifati, sifat menejmenti, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, ta'lim xizmatlari, bozor raqobati, ta'lim samaradorligi, innovatsion rivojlanish.

Oliy ta'lim muassasalari faoliyati zamonaviy ta'lim xizmatlari bozorining ajralmas qismi sifatida shakllanib bormoqda. Bugungi kunda ta'lim xizmatlariga bo'lgan talabning ortib borishi, iste'molchilar ehtiyojlarining murakkablashuvi hamda ta'lim bozorida raqobat muhitining kuchayishi ushbu muassasalardan yuqori darajada sifatli xizmat ko'rsatishni talab etmoqda. Ayniqsa, nodavlat sektor o'zining moslashuvchanligi, innovatsion yondashuvlarga ochiqqligi va tezkor boshqaruv imkoniyatlari bilan ajralib turganligi sababli raqobatbardoshlikni ta'minlashda sifat menejmenti tizimini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Sifat menejmenti nafaqat ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, balki muassasa faoliyatining barcha bosqichlarida uzluksiz takomillashtirishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Ta'lim menejmenti nuqtai nazaridan sifat menejmenti tizimi strategik

boshqaruv vositasi sifatida qaraladi. U ta'lim muassasasining uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish, resurslardan samarali foydalanish, ichki va tashqi muhitga moslashish hamda raqobat ustunligini shakllantirish imkonini beradi. Sifat menejmentining asosiy tamoyillari – mijozga yo'naltirilganlik, jarayonlarga tizimli yondashuv, doimiy takomillashtirish va natijadorlikka erishishdir. Ushbu tamoyillarni amaliyotga joriy etish orqali nodavlat ta'lim muassasalari nafaqat o'z xizmatlari sifatini oshiradi, balki iste'molchilar ishonchini mustahkamlaydi va bozorda barqaror o'rin egallaydi.

Shu bilan birga, sifat menejmenti tizimi ta'lim muassasalarida boshqaruv samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik yondashuvlar va interaktiv o'qitish metodlarini keng qo'llash talab etiladi. Bu esa sifat menejmenti tizimi orqali boshqarilishi zarur bo'lgan murakkab jarayonlarni yuzaga keltiradi. Aynan shu jihat nodavlat ta'lim muassasalarida sifat menejmentining roli yanada oshib borayotganini ko'rsatadi. Quyidagi jadvalda sifat menejmentining asosiy yo'nalishlari va ularning raqobatbardoshlikka ta'sirini keltiramiz (1-jadval):

### **1-jadval**

#### **Oliy ta'lim muassasalarida sifat menejmentining raqobatbardoshlikka ta'siri<sup>1</sup>**

| <b>№</b> | <b>Sifat menejmenti elementi</b> | <b>Mazmuni</b>                                     | <b>Raqobatbardoshlikka ta'siri</b>      |
|----------|----------------------------------|----------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| 1        | Strategik rejalashtirish         | Muassasa rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish | Uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi |
| 2        | Mijozga yo'naltirilganlik        | Talabalar ehtiyojlarini o'rganish va qondirish     | Mijozlar qoniqishini oshiradi           |
| 3        | O'quv jarayoni                   | Zamonaviy o'qitish                                 | Ta'lim xizmatlari sifati                |

<sup>1</sup> O'raganilgan ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi

|    | sifati                     | metodlarini qo'llash                       | yaxshilanadi                            |
|----|----------------------------|--------------------------------------------|-----------------------------------------|
| 4  | Monitoring va baholash     | Ta'lim natijalarini doimiy tahlil qilish   | Kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi |
| 5  | Innovatsion yondashuvlar   | Raqamli texnologiyalarni joriy etish       | Bozorda ustunlik yaratadi               |
| 6  | Kadrlar salohiyati         | O'qituvchilar malakasini oshirish          | Ta'lim sifati oshadi                    |
| 7  | Resurslardan foydalanish   | Moliyaviy va moddiy resurslarni boshqarish | Samaradorlikni oshiradi                 |
| 8  | ISO standartlari           | Xalqaro sifat standartlarini joriy etish   | Ishonchlilikni ta'minlaydi              |
| 9  | Ichki audit tizimi         | Faoliyatni nazorat qilish mexanizmi        | Xatoliklarni kamaytiradi                |
| 10 | Uzluksiz takomillashtirish | Doimiy rivojlanish jarayoni                | Raqobat ustunligini mustahkamlaydi      |

Yuqoridagi jadval ma'lumotlari oliy ta'lim muassasalarida sifat menejmenti tizimining raqobatbardoshlikni oshirishdagi muhim rolini aniq ko'rsatib beradi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, sifat menejmenti elementlari o'zaro bog'liq holda faoliyat yuritib, muassasaning umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, strategik rejalashtirish va mijozga yo'naltirilganlik tamoyillari muassasaning bozordagi mavqeini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi. Ushbu elementlar orqali ta'lim muassasalari iste'molchilar ehtiyojlarini chuqur o'rganadi va ularga mos xizmatlar taklif etadi.

Shuningdek, o'quv jarayoni sifati va kadrlar salohiyati ta'lim xizmatlarining asosiy ko'rsatkichlari sifatida namoyon bo'ladi. O'qituvchilarning malakasi, innovatsion pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Monitoring va baholash tizimi esa ta'lim jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishda muhim

vosita hisoblanadi. Bu esa sifat menejmenti tizimining uzluksiz takomillashtirish tamoyiliga asoslanganligini ko'rsatadi.

Raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarning joriy etilishi esa nodavlat ta'lim muassasalariga bozorda ustunlik yaratish imkonini beradi. Zamonaviy sharoitda ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda raqamli platformalar, onlayn ta'lim tizimlari va interaktiv metodlarning ahamiyati ortib bormoqda. Shu bilan birga, ISO standartlari asosida sifat menejmenti tizimini joriy etish muassasaning ishonchliligini oshiradi va uning xalqaro darajada tan olinishiga xizmat qiladi.

Ichki audit tizimi va resurslardan samarali foydalanish esa boshqaruv samaradorligini ta'minlaydi. Ushbu elementlar orqali muassasa o'z faoliyatini nazorat qiladi, xatoliklarni kamaytiradi va mavjud resurslardan optimal foydalanadi. Umuman olganda, sifat menejmenti tizimini kompleks joriy etish nodavlat ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib, ularning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Oliy ta'lim sifatini oshirishning samarali tizimini yaratish strategik ahamiyatga ega ustuvor vazifa bo'lib, oliy ta'lim siyosatining barcha sub'ektlarini (milliy, hududiy, institutsional, xalqaro) faol o'zaro munosabatda faoliyat yuritishini zarurat etadi. OTMning maqsad va vazifalari hamda ta'lim xizmatlari buyurtmachilarining talablari (ehtiyojlari) shuni nazarda tutadiki, bunda tahlil obyekti bo'lib, davlat universitetlari hisoblanadi. Bunda metodika uni har qanday OTMga nisbatan amalga oshirish imkonini beradi.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 10-apreldagi "Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar tizimini takomillashtirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-58-sonli Farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 5-maydagi "Ta'lim sifatini ta'minlash va ta'lim xizmatlari ko'rsatish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-76-sonli Farmoni
3. Суровицкая Г.В. Формирование инновационного механизма развития систем менеджмента качества университетов: специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (Стандартизация 11 управліс качеством продукции): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. Саранск, 2012.
4. Ибодова З.Х. Организационно-экономические механизмы обеспечения инновационного развития вуза на рынке образовательных услуг: Специальность 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами-сфера услуг): Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Душанбе, 2017.
5. Qahhorov O.S. Oliy ta'lim tizimida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning boshqaruv mexanizmini takomillashtirish (Buxoro va Navoiy viloyatlari misolida): 08.00.05 – xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti: 08.00.13 – Menejment: Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, 2021.
6. Boltaev N.Sh. Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohatlar hamda respublikamiz olimlarining ilmiy yondashuvlari maqola.
7. X.X.Rejapov. «Oliy ta'lim va mehnat bozori xizmatlari o'rtasidagi munosabatlarni takomillashtirish metodologik asoslari» 08.00.05 – «Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti» (DSc) dissertatsiyasi.